הכל מעריכין פרק ראשון ערכין ו.

א) תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים ג) הימנו ותניא אידך אין מקבלין א"ר אילא א"ר יוחנן לא קשיא הא בתחילה הא בסוף דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן [א]בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלין היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון [א]אמה כליא עורב מתיב רב יוסף [1]ואיגרת אל אסף שומר הפרדס אשר למלך וגו' אמר ליה אביי [ב]שאני מלכותא דלא הדרא ביה דאמר שמואל [ג]אי אמר מלכותא עקרנא טורי עקר טורי ולא הדר ביה: אמר רב יהודה אמר רב [ב]עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אי ג) בדעת ישראל הפרישה תינתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים מיתיבי [ד]עובד כוכבים שהתנדב קורה ד) ושם כתוב עליה בודקין [ג]אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא ה) בלבו לשמים טעמא דשם כתוב עליה דבעיא גניזה הא אין שם כתוב עליה לא בעיא גניזה הוא הדין [ד]דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעיא גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש ו) [ה]דתנן [ה]היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה [ו]יגוד ויגנוז אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [ו]האומר [ז]סלע זו לצדקה מותר לשנותה סבור מינה לעצמו אין לאחר לא איתמר אמר רב אמי אמר רבי יוחנן בין לעצמו בין לאחר אמר רבי זעירא לא שנו אלא דאמר עלי אבל אמר הרי זו בעינא בעי למיתבה מתקיף לה רבא אדרבה איפכא מיסתברא אמר זו משתמש בה כי היכי דליחייב באחריותה אבל אמר עלי לא אלא [י]לא שנא: תניא כוותיה דרבא נדר צדקה ואין הקדש צדקה מאי קאמר לא נדר ז) ולא הקדש צדקה אלא לאו הכי קאמר צדקה [ח]הרי היא ח) [2]בבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה [ט]ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר אתון הכי מתניתו לה אנן הכי מתנינן לה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו: ט) ת"ר [ט]סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה י) משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה

איני

בתחילה. בתחילת הבנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידים מתכוונין: **לבסוף.** לחזק את בדק דאין ז) לומר רפיון ידים מקבלין. ל"א בתחילה כשלא היתה אימתן של עובדי כוכבים עליהן אין מקבלין אבל לבסוף מקבלין משום אימה. ולשון עיקר וזה אינו טעם דהא כל ימי בית שני היתה אימת העובדי כוכבים עליהן ובתחילתו יותר מסופו. וא"ת הא בתחילה נמי אמקדש ראשון קאמר א"כ מאי מותיב ליה לקמן מואגרת אל אסף וגו' דהיינו במקדש שני: **דבר המסויים.** שנראה בעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו: **אמה כליא עורב.** להכי נקט אמה דאמרי' בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכליא עורב שהיו מבליטין טבלאות של ברזל אמה על אמה וכהן מסמרות גבוהין אמה קבועין ומחפין בהן ראש הגג של היכל לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. כליא לשון יא) שמגרש את העורבין כמו יב) כייל דידבי כייל פרוחי דאמר במסכת נדה (דף יז. ע"ש) שהיה מגרש זבובין ממטתו בשעת תשמיש משום נקיות דאסור לשמש מטתו בפני כל חי. ל"א כליא עורב מונע העורבים כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך: **ואגרת אל אסף שומר הפרדס** יג) **וגו'.** והיינו בתחילת בנין וקשקיל בדק הבית מכורש: **דלא הדרא** יד) **בה.** הואיל ותחילתו לטובה נתכוין שוב אינו חוזר: **מכריו.** של תבואת עצמו: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה.** שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. ל"א שישראל אמר לי להפרישה ולשון שמעתי: **טעונה גניזה.** ואסורה באכילה דחיישינן שמא טו) בלבו לשמים לשם הקדש הילכך יגנז. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה כדתניא (בכורות דף נג.) אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו: **יגוד.** יחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבנו בבית הכנסת: **לשמים.** להקדש ובזמן הזה אין לו תקנה: **טעמא דשם כתוב עליה.** דמוכחא מילתא דבלבו לשמים שהרי כתב עליה שמו של הקב"ה: **שם שלא במקומו אינו קדוש.** כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנז והשאר יבנה בבית הכנסת כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. ל"א שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש ולשון שמעתי והוא עיקר: **לשנותה.** לצרכיו ולאחר זמן ישלם: **אבל לאחר.** להלוותה לחבירו לא דלעצמו איכא למימר על מנת כן הקדישה לצדקה שאם יצטרך ישלנה וישלם אחרת אבל חבירו לא אסיק אדעתיה: **לא שנו.** דמותר לשנותה אלא דאמר סלע זו עלי לצדקה דכיון דאמר עלי וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה כדידיה דמי: **אבל אמר הרי זו.** ולא אמר עלי בעינא בעי למיתב: **כי היכי דליחייב באחריותה.** דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון וקמה לה ברשותיה לענין תשלומין אבל אמר עלי דבלאו הכי מיחייב באחריות לא ישתמש: **אלא ל"ש.** ומותר: **לא נדר** (א) **צדקה.** דסתם נדר דמי עלי לב"ה: טז) **בבל תאחר.** והכי משמע נדר הוא הצדקה דקאי עליה בבל תאחר כנדר יז) דקאמר בפרק קמא דר"ה (ו.) בפיך [דברים כג] זו צדקה: **לשמעתא.** דהאומר סלע זו לצדקה כו': **אתון הכי מתניתו לה.** דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר ורבי אמי פירשה בין לעצמו בין לאחר ורבא הדר פירשה בין עלי בין הרי זו אנן בהדיא מתנינן יח) כו' ופירושה כדרב נחמן:

רבי

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו'. וא"ת וליסני הא ר' מאיר הא ר' יהודה וי"ל דא"כ קדושה ואינה קדושה מיבעיא ליה יט) דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא] ומשמע דתרוייהו סברי כר' יהודה: **הא** לבתחילה הא לבסוף. רש"י פי' לבתחילה שייך רפיון ידים ולבסוף לא שייך רפיון ידים ועוד פירש רבינו לבתחילה בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזרו בהם ויערערו לומר יש לנו חלק בבית המקדש לבסוף דבר מסויים אין מקבלין פן יהיו לשם ולתפארת דבר שאין מסויים מקבלין דלא שייך תו ערעור הואיל ונבנה ב"ה כבר ונימא בזה הא דקאמר בסמוך שאני מלכותא דלא הדרא וליכא למיחש לעירעור: כ) **תני** חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית. והא דלא מוקי לה כתנאי דר' יהודה ור' מאיר וכגון דליכא רפיון ידים כגון מן המלך דאם כן לא הו"ל למימר מקבלין ואין מקבלין אלא קדושה ואינה קדושה מבעיא ליה:

כגון אמה כליא עורב. פי' הערוך ל) זה לשונו לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל והיתה שכינה שרויה בו ולא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני שמחלו כא) מ) מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל וקראו אותו כליא עורב כלומר זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים עד כאן לשונו ויש מקשה נ) כב) דאמר במועד קטן (דף ט.) גבי שלמה איבעי ליה לשיורי באמת כליא עורב ומשני אמת כליא עורב צורך בנין היא אלמא הוה בבית ראשון וי"ל שהיה שלמה ירא שמא לא תהא עליו קדושה וכשראו שהיה קדוש הסירוהו: **מיתיבי** ואגרת אל אסף שומר הפרדס. והיינו בתחילת הבנין וקשקיל בדק הבית מכורש לשון קונטרס ולא נראה דהא כל הבנין משל כורש היה וכמה קראי איכא גם כתיב ומה חשחן כג) אימריא וגו' וי"ל דודאי מזה אינו מקפיד דהא היה נגזירה כך וכיד ישעיה (ישעיה מה) הוא יבנה עירי אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורש ולא היה שלו ממש אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה ס)מוטל עליהם שהיה מולך בכיפה בהא איכא למיחש או לרפיון ידים או לערעור כדפרישית: **אם** אמר בדעת ישראל הפרשתיה. משמע דעובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה וכן משמע פרק שני דגיטין (דף כג:) והא דקאמר בזבחים פרק בית שמאי (דף מה.) דליתיה בתרומה דנפשיה לא קשיא דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (דף מא:) דתנן תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור' שמעון פוטר: **יגוד** וישתמש במותר. משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו: **ואילו** צדקה שרי לאשתמושי ביה. משמע ליה דאיירי בין זו בין עלי וכן הפסק כרב נחמן האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זו ולשנותה היינו ע)ללותה: **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה. ודוקא יחיד אבל בני העיר רשאין כדמשמע בבבא בתרא (דף ח:) ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו ודוקא לדבר מצוה כדאמרינן בשילהי שמעתא (ע"ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת והא דאמר בהשוכר האומנין (ב"מ דף עח:) מגבת פורים לפורים ומגבת העיר לאותה

העיר

מסורת הש"ס

א) מו"ק ט. ע"ש [שבת ל. מנחות קז. מדות פ"ד מ"ו], ב) [ב"ב ג:], ג) ב"ב ג:, ד) תוספתא דמגילה פ"ב ה"י ע"ש, ה) נ"ל דתנן, ו) שבת סא: [מס' סופרים פ"ה הלכה יג], ז) [גירסת ערוך ינוק], ח) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט ע"ש, ט) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט, י) בס"א: לחזק את בדקיו אין, כ) [ולא לרפיון ידים כיון שבא מן המלך הס"ד ואח"כ מה"ד כגון אמה כו' והשאר יש למחוק נ"ך], ל) [פי' כל כ'], מ) נ"א מטומאה דשמא אין קדושתו כקדושת ראשון ושמא כו' כך היה גירסת נ"ך, נ) במנחות תירצו כמו הכא אבל בשבת ל. ד"ה מכליא הניחו זה בקושיא, ס) נ"ל מטיל, ע) [ללותה ומפשאה כו' לפתחה וללותה והד"א נ"ך].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נדר ולא הקדש צדקה דסתם:

מוסף רש"י

אמה כליא עורב. טבלאות של אמה על אמה היו עושין והן חדין כסכין סכינוטיטם ומקמרין חדין כולן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מליטב (שבת צ. וכעי"ז מנחות קז.) לוי: הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו (מו"ק ט.). היה כתוב. שם, כו' יגוד. יקוץ מקום השם ויגנזו (שבת סא:).

רבינו גרשום

הא בתחלה הא בסוף. שאם אמר בתחלה ורצה אני להתנדב אמרי' לו שאין אנו מקבלין אותה אבל אם התנדב מקבלין אותה והיינו בסוף: אפי' מים ומלח. דודאי למכירה עומד ולא יהא נראה בבנין אפי' הכי אין מקבלין: דבר המסויים. שהוא נראה בבנין אין מקבלין [מהם] משום לא לכם ולנו ועוד שמא יתחרט בו במה שנדר וירצה שיחזירוהו לו. אבל דבר שאינו מסויים ועומד למכירה מקבלין מהן. והאי דאמר אמה כלי עורב כלומר הא וכל דכותיה דהוי דבר הנראה: אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה. אלמא דמקבלין מהם דבר מסויים: שאני מלכותא דלא הדרא בה. מאחר דיהיבה לא חיישינן שיבקש שיחזירו' לו [דאמר שמואל וכו': מכריו. של עצמו]: אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה. שאני רוצה לעשו' ממנה מה שישראל עושה תנתן לכהן: שמא בלבו לשמים. שמא לדעת כן הפרישה שתהא קדושה קדושת גבוה כגון שיקנו ממנו עולה שתהא כולה לגבוה ואין רצונו שיאכלה כהן: ושם [הקדוש] כתוב עליה. קודם לכן: יגוד. יקוץ [מן] הקורה מקום השם וישתמש במותר לצורך ביהכ"נ: שמא בלבו לשמים. כדאמרן ולא שיהנה אדם ממנה: והא קמ"ל. כלומר משום רישא איצטריך לאשמועינן דאית ביה רבותא]: דשם שלא במקומו. [שלא במקום] הראוי לכתוב כגון בספר או במקום כבוד לא קדוש כדתנן כו': מותר לשנותה. ללוותה לצרכיו ולפורעה אחר זמן: סבור מינה לעצמו מותר ללוותה דהוא אינו מאחרה שהרי הוא הקדישה אבל לאחר לא דלא איכפת ליה ומאחרה: לא שנו דמותר לשנותה אלא דאמר עלי דכיון דניתחייב באחריותה ודאי פורעה: כי היכי דליתחייב באחריותה. דהיינו הנאת הקדש: אלא לא שנא. דבין אמר

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ח:
סא ב מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' טו [טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' מד]:
סב ג ד מיי' פ"ח מהל' ערכין הל' יא יב וס"ח מהל' מתנות עניים הל' ח טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף ד:
סג ה מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הל"ו טוש"ע יו"ד סי' רעו סעיף יג:
סד ו ז מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ד טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף א:
ח [מיי' שם הל' א טוש"ע יו"ד סי' רנז סעי' ג]:
סה ט מיי' שם הל"ה טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף א:
סו י מיי' שם הל"ד טוש"ע שם [וברב אלפס ב"ק פרק ד דף כ. ובהלכות פרק א' דף קנח]:

תורה אור השלם

1. וְאִגֶּרֶת אֶל אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִתֶּן לִי עֵצִים לְקָרוֹת אֶת שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר לַבַּיִת וּלְחוֹמַת הָעִיר וְלַבַּיִת אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלָיו וַיִּתֶּן לִי הַמֶּלֶךְ כְּיַד אֱלֹהַי הַטּוֹבָה עָלָי: נחמיה ב ח

2. כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים כג כב

שיטה מקובצת

א) תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב כו'. גליון לא מצי לשנויי הא ר"מ והא ר' יהודה דלכאורה בנדר ונדבה איירי ולא בערכין ואפי' כי דחקית לאוקמי בערכין לא מתרצי דא"כ קדוש ואינו קדוש מבעי ליה דהא לר"מ אינו קדוש אלא ע"כ תרוייהו כר' יהודה ע"כ מצאתי בגליון רש"י כת"י: ב) מקבלים אותה הימנו ותניא אידך אין מקבלין אותה הימנו: ג) אי אמר בדעת ישראל הפרשתיה (תיבת הפרישה נמחק) כו'. לרבנן דאמרי עובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה היא תרומה כתרומת ישראל וחייבים עליה מיתה אבל לר' שמעון דבני ישראל מפרישים ולא העובדי כוכבים אין עליה אלא כדין טבל דצריך שיפריש הכהן ממנה תרומה ומעשר ולא קאמר תינתן לכהן אלא לאפוקי מספא דאמרינן יגנז: ד) קורה לבית הכנסת ושם: ה) שמא לבו לשמים: ו) קדוש דתניא היה: ז) לא נדר צדקה: ח) היא (נ"א כנדר) לבל תאחר אות ב' נמחק: ט) ת"ר. ע' תשובת הרשב"א סימן תר"ד ותר"ה: י) עיין בהשמטות בסוף המסכת: יא) לשון מגרש שמגרש: יב) באלי דידבי באלי פרוחי תיבות כייל כייל ואות ו' נמחק: יג) הפרדס אשר למלך אשר יתן לי עצים וגו': יד) הדרא ביה הואיל: טו) שמא לבו לשמים: טז) מה"ד לבל תאחר: יז) כנדר דקאמר בפ"ק: יח) בהדיא מתנינן כולי פירושה היכא בר' ואות ר' נמחק: יט) ליה ודקאמר מקבלין ואין מקבלין דמשמע דקדושה היא ואין מקבלין משמע דהתוריהו: כ) תני כו' גליון מהופך. פי' זה"ד צ"ל קודם ד"ה הא עכ"ה ואינו מהתוס' והוא לשון (הר"ן) [רש"י] בגליון עיין לעיל ד"ה תני חדא עכ"ה: כא) מחור מטומאה דאין: כב) מקשה. (מנחות דף קז ע"א): כג) ובני חורין ואימריא ודכרין.